

M. TULLII
CICERONIS

ORATIONES DUODECIM

SELECTAE,

IN USVM GYMNASIORVM

SOCIETATIS IESV.

CAUSAS ACCESSERVNT

compendium Rhetoricae
Cypriani Socrus, Societatis
Iesu Iam.

LACHRYMAE SANCTI PETRI

R. P. Sideronii Hostij

ET ALIA DVO QVAVSITA

PP. Suardi, & Sabinij, eiusdem

Societatis, in eandem causam

dataeum Hostios.

PRO LEGE
MANILIA
AD POPULUM

ORATIO.

QUamquam mihi semper frequens
conspicuum vester, multo incun-
ditissimus, hic autem locus, ad
agendum amplissimus, ad dicen-
dum ornatissimus est visus. Qui-
rites; tamen hoc aditu laudis,
qui semper oprimo cuiq; maximè patuit, non
mea me voluntas, sed vite meae rationes ab
incunte aetate susceptae, prohibuerant. Nam,
cum antea per aetatem nondum huius autho-
ritatem loci contingere auderem, statuerem-
que, nihil huc, nisi perfectum ingenio, cla-
boratum industria, afferri oportere; omne
meum tempus amicorum temporibus trans-
mittendum putavi. Ita neque hic locus va-
cuis unquam fuit ab ijs, qui vestram cau-
sam defenderent; & meus labor, in privato

ORATIO

4. 287
 tum periculis castè, integrèque versatus, ex
 vestro iudicio fructum est amplissimum con-
 secutus. Nam cum propter dilationem Comi-
 tiorum ter prætor primus centuriis cunctis re-
 nuntiatus sum, facile intellexi, Quirites, & quid
 de me iudicaretis, & quid alijs prætor daberetis.
 Nunc cum, & autoritatis in me tantum sit,
 quantum vos honoribus mandandum esse vo-
 luistis: & ad agendum facultatis tantum, quan-
 tum homini vigilanti & forensi usu prope quo-
 tidiana dicendi exercitatio potuit asserre: cer-
 tès & si quid etiam dicendo consequi possum,
 ijs ostendam potissimum, qui ei quoque rei
 fructum suo iudicio tribuendum esse censue-
 runt: Atque illud in primis mihi letandum iu-
 ris esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc
 leboratione dicenti, causa talis oblata est, in
 qua oratio nemini deesse potest. Dicendum est
 omnino de C. Pompeij singulari, & imiaque vir-
 tute. Huius autem orationis, difficilius est exi-
 tendi, quam principium invenire. Itaque non
 mihi tam copia, quam modus in dicendo qua-
 rendus est. Atque, ut inde oratio mea profici-
 featur, unde hæc omnis causa ducitur, bellum
 grave, & periculosum vestris vectigalibus, at-
 que focijs, à duobus potentissimis Regibus in-
 fertur, Mitridate, & Tigraçe: quorum alter
 relictus, alter lacessitus, occasionem sibi ad
 occu-

PRO LEGE MANILIA.

8
 occupandam Asiã oblatam esse arbitrari
 Equitibus Roman. honestissimis viris asserun-
 tur ex Asia quotidie literæ, quorum magna-
 res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis
 occupata: qui ad me pro necessitudine, que
 mihi est cum illo ordine, causam reipublicæ,
 periculaque rerum suarum detulerunt: Bithy-
 niæ, que nunc vestra Provincia est, vicos exul-
 tos esse cõplures: regnum Antiochæ, quod
 finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in
 hostium potestate: Lucullum, magnis rebus ges-
 tis, ab eò bello discedere: huic qui succurret,
 non satis esse paratum ad tantum bellum ad-
 ministrandum: unum ab omnibus socijs, & ci-
 vibus ad id bellum Imperatorem deposci, atque
 expeti: eundem hunc unum ab hostibus metum,
 præterea neminem. Causa, que sit videtis: nunc
 quid agendum sit, considerare. Primum mihi
 videtur de genere belli, deinde de magnitudi-
 ne, tum de Imperatore deligendo esse dicen-
 dum. Genus est enim eiusmodi, quod maxime
 vestros animos excitare, atque inflammare de-
 bet: in quo agitur Populi Romani gloria, que
 vobis à maioribus cum magna in rebus omni-
 bus, tum summa in re militari tradita est: agitur
 salus sociorum, atque amicorũ, pro qua mul-
 ta maiores vestri magna, & gravia bella gese-
 rūt: aguntur certissima Populi Romani vectiga-

ORATIO

lia, & maxima: quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis: aguntur bona multorum civium, quibus est, & à vobis, & ab Imperatoribus reipublice consulendum. Et quoniam semper appetentes glorie præter ceteras gentes: atque avidi laudis fuistis, delenda est vobis illa macula, Mithridatico bello superiore suscepta, quæ penitus iam inedit, atque inveteravit in Populi Romani nomine: quod is, qui una die, tota Asia, tot in civitatibus, uno nuntio, atque una litterarum significatione cives Romanos necandos, trucidandos, & denotavit, non modò adhuc pœnam nullam suo dignam scelere suscepit: sed ab illo tempore annum iam tertium, & vigesimum regnat, & ita regnat, ut se non Ponto, neque Cappadocia latebris occultare velit, sed emergere è patrio Regno, atque in vestris vestigialibus, hoc est, in Asia luce versari. Et enim adhuc ita vestri cum illo Rege contenderunt Imperatores, ut ab illo insignia victoriæ, non victoriam reportarent. Triumphavit L. Silla, triumphavit L. Murena de Mithridate, duo fortissimi viri, & summi Imperatores: sed ita triumpharunt, ut ille pulsus, superatusque regnaret. Verum tamèn illis Imperatoribus laus est tribuenda, quòd egerunt: venia danda, quòd reliquerunt: propterea quòd ab eo bello Sillam in Italiam Respu-

blica,

PRO LEGE MANILIA.

blica, Murenam Silla revocavit. Mithridates autem omne reliquum tempus, non ad oblivionem veteris belli, sed ad cõparationem novi cõtulit: qui postea quàm maximas edificasset, ornassetque classes, exercitusque permagnos, quibuscumque ex gentibus potuisset, comparasset, Bosphoranis finitimis suis bellum inferre simulasset: usque in Hispaniam legatos Ebatanis misit ad eos duces, quibuscum tum bellum gerebamus: ut, cum duobus in locis disjunctissimis, maximeque diversis, uno consilio, ab unis hostium copijs, bellum terra, marique gereretur, vos ancipiti contentione distracti, de imperio dimicaretis. Sed tamen alterius patris periculum, Sertorianæ, atque Hispanicæ, quæ multò plus firmamenti, ac roboris habebat, Cn. Pompeij divino cõcilio, ac singulari virtute depulsus est: in altera parte ita res à L. Lucullo summo viro est administrata, ut initia illa gestarum rerum magna, atque præclara, non felicitati eius, sed virtuti: hæc autem extrema, quæ nuper acciderunt, non culpæ, sed fortunæ tribuenda esse videantur. Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ut neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa, afficta esse videatur. Sed pro vestri imperij dignitate, atque gloria, quoniam is est exorsus orationis meæ, videte quem vobis animum suscipien-

A 4

picn-

piendū putetis. Maiores vestri sepe, mercedibus, ac navicatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserunt vos tot civiū Roman. millibus uno nuntio, atque uno tempore necatis, quō tandem animo esse debetis? Legati quōdāmodū appellati superbius; Corinthus patres vestri, totius Græcia lumen, exinctum esse voluerunt: vos eum Regem inultum esse passimini, qui legatum Populi Romani consilarem, vinculis, ac verberibus, atque omni supplicio exercitatum necavit? Illi libertatem civium Roman. imminutam non tulerunt: vos vitam creptam negligenti, us legationis verbo violatum illi persecuti sunt: vos legatum Populi Romani omni supplicio interfectum, inultum relinquetis? Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam relinquere; sic vobis turpissimum sit, illud quod accepistis, tueri, & conservare non posse. Quid, quōd salus sociorum tantum in periculum, ac discrimē vocatur? Regno expulsus est Antiochus Rex, socius Populi Romani, atque amicus: imminet duo Reges toti Asia, non solum vobis inimicissimi, sed etiam vestris sociis, atque amicis: civitates autem omnes, cuncta Asia, atque Græcia vestrum auxilium expectare propter periculi magnitudinem coguntur: Imperatorē a vobis certum deprecere, cum præsertim vos

alium

alium miseritis, neque audent, neque id facere summo sine periculo posse arbitrantur. Vident, & sentiunt hoc idem, quod & vos, unum virū esse, in quo summa sint omnia, & cum prope esse (quō etiam carere agris) cuius adventu ipso, atque nomine, tametsi ille ad matritimum bellum venerit, tamē imperus hostium repressos esse intelligant, ac retardatos. Hi vos, quoniam libere loqui non licet, tacite rogant, ut se quoque sicut cæterarum provinciarum socios, dignos existimetis, quorū salutem tali viro commendetis. Atque hoc etiam magis, quā cæteris, quod cuiusmodi in provinciam homines eum Imperio misimus, ut, etiā si ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in vrbes sociorum, non multum ab hostili expugnatione differant. Hunc autē diebant antea, nunc presentem vident, tanta temperantia, tanta mansuetudine, tanta humanitate, ut ij beatissimi esse videantur, apud quos ille diutissimè commoratur. Quare, si propter socios, nulla ipsi iniuria lacessiti, maiores vestri cum Antiocho, cum Philippo, cum Atolis, cum Pœnis bella gesserunt: quanto vos studio convenit, iniurijs provocatos, sociorum salutem tantā cum Imperij vestri dignitate defendere, præsertim cum de vestris maximis veditigalibus agatur? Nam cæterarum provinciarum veditigalia, Quirites, tanta

ta sunt, ut ijs ad ipsas provincias tutandas vite contenti esse possimus: Alsia verò tam opima est, & fertilis, ur, & ubertate agrorum, & varietate fructuū, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. Itaque hæc vobis Provincia, Quirites, si & belli utilitatem, & pacis dignitatem sustinere vultis, non modò à calamitate, sed etià à metu calamitatis est defendenda. Nam cæteris in rebus, cum venit calamitas, tum detrimentū accipitur: at in vectigalibus non solùm adventus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium copiæ non longè absunt, etiam si irruptio facta nulla sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio con- quiescit. Ita neque ex portu, neq; ex decumis, neque ex scriptura vectigal conservari potest. Quare sepè totius anni fructus uno rumore periculi, atque uno belli terrore amittitur. Quoràdem animo esse existimatis aut eos, qui vectigalia vobis pèsitrat, aut eos, qui exercent, atq; exigunt, cum duo Reges cum maximis copijs propè adsint: Cum una excursio equitatus per brevi tempore totius anni vestigal auferre possit? Cum Publicani familias maximas, quas in salinis habent, quas in agris, quas in portubus, atque custodijs, magno periculo se ha-

habere arbitretur? Putatis ne vos rebus illis frui posse, nisi eos, qui vobis fructuosi sūt, cōser- vaveritis, non solum (ut antea dixi) calamitate, sed etiam calamitatis formidini liberatos? At nec illud quidem vobis negligendum est quod mihi ego extremum proposueram, cum es- sem de belli genere dicturus, quod ad multorū bona civium Romā pertinet quorum vobis, pro vestra sapiētia, Quirites, habenda est ratio dil- ligenter. Nam & Publicani, homines & honestis- simi, & ornatis- simi, suas rationes, & copias in illam Provinciam contulerunt, quorum ip- sorum per se res, & fortunæ, curæ vobis esse debēt. Etenim si vectigalia nervos esse Reipub. semper diximus, eum certè ordinem, qui exer- cet illa, firmatūrum cæterorum ordinum re- ctè esse dicemus. Deinde ceteris ex ordinibus homines navi, & industrij partim in Alsia ne- gotiantur: quibus vos absentibus cōsulere de- betis: partim suas, & suorum in ea provincia pecunias magnas collocatas habēt. Erit igitur humanitatis vestra, magnū eorum civium nu- merum calamitate prohibere: sapientia, videre multorum civium calamitatem à Repub. se- iunctam esse non posse. Etenim illud primūm parvi refert, vòs publicanis amissa vectigalia, postcà victoria recuperare, neq; enim iisdem redimēdi facultas erit, propter calamitatē, ne- que

que alijs voluntas, propter timorem. Deinde quod nos eadem Asia, atque idem iste Mithridates initio belli Asiatici docuit id, quod certe calamitate docti memoria retinere debemus. Nam tum, cum in Asia res magnas permulti amiserunt; scimus, Roma, solutione impedita, fidem concidisse. Non enim possunt unam civitatem multi rem, atque fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant. A quo periculo prohibere Rempublicam, & mihi credite id, quod ipsi videtis. Hæc fides, atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, quæ in Asiaticis, & coheret. Ruere illa non possunt, ut hæc non eodem labefactata motu concidant. Quare videte, num dubitandum vobis sit, omnino studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum civium cum Republica defenduntur. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Potest enim hoc dici, belli genus esse ita necessarium, ut sit gerendum: non esse ita magnū, ut sit pertimescendum. In quo maxime laborandum est, ne fortè à vobis, quæ diligentissimè providenda sunt, contemnenda esse videantur. Atque, ut omnes intelligant, me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti viro, & sapientissimo

fimo homini, & magno Imperatori debeat, dico, eius adventu maximas Mithridatis copias, omnibus rebus ornatas, atque instructas, esse deletas, urbemque Asiæ clarissimam, nobisque amicissimam Cyzicænorum, obsessam ab ipso Rege maxima multitudine, & oppugnata vehementissimè. L. Luculli virtute, assiduitate, consilio, summis obsequiis periculis liberata; ab eodem Imperatore classem magnam, & ornata, quæ ducebus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse, atque depressam: magnas hostium præterea copias multis præliis esse deletas; partemque nostris legionibus esse Pontum, qui ante Populo Romano ex omni aditu clausus esset; Sinopen, atque Amisum, quibus in oppidis præter domicilia Regis, omnibus rebus ornata, atque referta, ceterasque urbes Ponti, & Cappadociæ permultas, uno aditu, atque adventu esse captas: Regem spoliatū Regno patrio, atque avitō, ad alios se Reges, atque alias gentes supplicem contulisse; atque hæc omnia, salvis Populi Romani socijs, atque integris vectigalibus, esse gesta. Satis opinor hoc esse laudis: atque ita reputo ut hoc vos intelligatis, à nullo istorum, qui huic obtestant legi, atque causæ, L. Lucullum similiter ex hoc loco esse laudatum. Requiretur fortasse nunc, quemadmodum,

cum hæc ita sint, reliquum possit esse magnum bellum. Cognoscite, Quirites, non enim sine causa quæri videtur. Primum ex suo Regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam prædicant in fuga, fratris sui membra in his locis, quæ se parens persequeretur, dissipavisse, ut eorum collectio dispersa, marorque patrius, celeritatem persequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens maximam vim auri, atque argenti, pulcherrimarumque rerum omnium, quas & à maioribus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia disseptas in suum Regnum congefserat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, Rex ipse à manibus effugit. Ita illum in persequendi studio moeror, hos læritia retardavit. Hunc in illo timore, & fuga Tigranes, Rex Armenius, excepit, diffidentemque rebus suis confirmavit, & afflictum erexit, perditumque recreavit. Cuius in Regnum posteaquam L. Lucullus cum exercitu venit, plures etiam gentes contra Imperatorem nostrum concitatae sunt. Erat enim metu iniectus iis nationibus, quas numquam Populus Romanus, neque lacestendas bello neque tentandas putavit. Erat etiam alia gravis, atque vehemens opinio, quæ per animos gentium barbararum pervaserat, fani locupletissimi, & religio-

ligiosissimi diripiendi causa, in eas oras nostrum exercitum esse adductum. Ita nationes multæ, atque magnæ novo quodam terrore, ac metu concitabantur. Noster autem exercitus, est i urbem ex Tigranis Regno ceperat, & præliis usus erat secundis, tamen nimia longinquitate locorum, ac desiderio suorum commovebatur. Hic iam plura non dicam. Fuit enim illud extremum, ut ex iis locis à militibus nostris reditus magis maturus, quam processus longior quæreretur. Mithridatim autem, & sævæ manu iam confirmarat; & eorum, qui se ex eius Regno collegerant, & magnis adventitijs multorum Regnum, & nationum copiis juvabatur. Hoc iam fore sic fieri solere accepimus, ut Regum afflictæ fortune facile multorum opes aliciant ad misericordiam, maximeque eorum, qui aut Reges sunt, aut vivunt in Regno; quod regale iis nomen, magnum, & sanctum esse videatur. Itaque tantum victus esse potuit, quantum in columis nunquam est ausus optare. Nam cum se in Regnum recepisset suum, non fuit eo contentus, quod ei præter spem acciderat, ut eam, posteaquam pulsus erat, terram unquam attingeret: sed in exercitum vestrum clarum, atque victorem impetum fecit. Sinite hoc loco, Quirites (sicut Poetae solent, qui res Romanas scribunt) sinite hoc loco præ-

præterire me nostram salutatem, quæ tantum
fuit, ut eam ad aures L. Lucullæ non ex præcon-
nuntius, sed ex sermone rumor afferret. Hic in
ipso illo malo, gravissima quæ belli esset, præ-
L. Lucus, qui tamen aliquando patris diis in-
commodis mederi fortasse potuisset, et in ius-
su coactus, quod Imperii duram rationem solum
statuendum, veteri exemplo, putat illis, par-
tem militum, qui iam si pædij confectis erant, si
dimisit, partem Glabroni tradidit. Multa præ-
terea consulto, sed ea vos comectura peripigitis,
quantum illum bellum futurum præcatis,
quod coniungat Reges potestatis, et vobis
agitate nationes, suscipiant integras gentes no-
væ Imperator veteri accipiant, veteri expulso
exercitu. Satis mihi multa et in bæse esse, et non
quare hoc bellum esse genere ipso res effar-
num, magnitudine periculosum, et statum de
Imperatore id belli deligendo, ac tantis re-
bus proficiendo, dicendum esse videtur. Næ-
tiam, Quiritibus, virorum forum, atque sen-
centium copiam tantam haberetis, ut de vobis
deliberatio difficilis esset, quæ tantum possi-
mum tantis rebus, ac tanto bello proficiendum
putaretis. Nunc vero eam sit unus Cn. Pom-
peius, qui non modo eorum hominum, qui
nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis me-
moriam virtute superavit; quæ res est, quæ cui

iusquam animum in hac causâ dubium facere
possit? Ego enim sic existimo in summo Impe-
ratore quatuor has res inesse oportere, scien-
tiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, foe-
licitatem. Quis igitur hoc homine scientior un-
quam aut fuit, aut esse debuit? Qui è ludo, at-
que pueritiæ disciplina, bello maximo, atque
acerrimis hostibus, ac patris exercitum, atque
in militiæ disciplinam profectus est: qui extre-
mâ pueritiâ miles fuit summi Imperatoris: in-
eunte adolescentia maximus ipse exercitus Im-
perator: qui sapius cum hoste confixit, quam
quiquam cum inimico cõcertavit: plura bel-
la gessit, quam cæteri legerunt: plures Provin-
cias confecit, quam alij concupiverunt: cuius
adolescẽtia ad scientiam rei militaris non alien-
nis præceptis, sed suis imperijs, non offensio-
nibus belli, sed victorijs, non stipendijs, sed tri-
umphis est traducta. Quod denique genus be-
lli esse potest, in quo illum non exercuerit for-
tuna Republice? Civile, Africanum, Transal-
pinum, Hispaniense, mixtum ex civitatibus,
atque ex belli cosissimis nationibus, servile,
navale bellum, varia, & diversa genera, & bello
rum, & hostium non solum gesta ab hoc uno,
sed confecta, nullam rem esse declarant in usu
militari positam, quæ huius viri scientiam su-
gere possit, iam vero virtutem Cn. Pompeij, quæ

potest par oratio inveniri? Quid est, quod quisquam aut dignum illo, aut vobis novum, aut cuiquam inauditum possit afferre? Non enim ille sunt solæ virtutes Imperatorie, quæ vulgò existimantur; labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo: quæ tanta sunt in hoc uno, quanta in omnibus reliquis Imperatoribus, quos aut vidimus, aut audivimus, non fuerunt. Testis est Italia, quam ille ipse victor L. Sylla, huius virtute, & consilio confessus est liberatam. Testis est Sicilia, quam multis undique circum periculis, non terrore belli, sed celeritate consilij explicavit. Testis est Africa; quæ magnis oppressa hostium copiis, eorum ipsorum sanguine redundavit. Testis est Gallia, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter Gallorum internecone patefactum est. Testis est Hispania, quæ sapissime hostes ab hoc superatos, prostratosque conspexit. Testis est iterum, & sapientissima Italia, quæ cum servili bello retro, periculosoque premeretur, ab hoc auxilium absente expectavit: quod bellum expectatione Pompeii attenuatum, atque imminutum est, adventu sublatum, ac sepulchrum. Testis verò iam omnes ore, atque omnes extergentes ac nationes: demique maria omnia, tum universa, tum in singulis oris omnes finus,

nus, atque portus. Quis enim toto mari locus per hos annos, aut tam firmum habuit præsidium, ut tutus esset, aut tam fuit abditus, ut lateret? Quis navigavit, qui non se, aut mortis, aut servitutis periculo committeret, cum aut hyeme, aut deserto prædonum mari navigaretur? Hoc tantum bellum, tam turpe, tam vetus, tam late divisum, atque dispersum, quis unquam arbitraretur, aut ab omnibus Imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno Imperatore confici posse? Quam Provinciam tenuistis à prædonibus liberam per hosce annos? Quod vectigal vobis tutum fuit. Quem socium defendistis? Cui præsidio clasibus vestris fuistis? Quam multas existimatis Insulas esse desertas: Quam multas, aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes esse sociorum? Sed quid ego longinqua commemoro? Fuit hoc quondam, fuit proprium Populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis Imperij sociorum fortunâ non sua testa defendere. Socijs vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse, tùm exercitus postea Brundisio nunquam, nisi summa hyeme, transmissurus. Quid, ad nos cum ab exteris nationibus venirent, captos querat, eum legati Populi Romani redempti sine? Mercatoribus tutum mare non fuisse dicam, cum duodecim sæcures

in prædonum potestatem pervenerint? Quid aut Colophonem, aut Samum, nobilissimas urbes, innumerabileque alias, captas esse commemorare, cum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam, & spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestate sciatis? An verò ignoratis portum Caietæ celeberrimum, atque plenissimum navium, inspectante Prætorè, à prædonibus esse direptum? Ex Miseno autem, eius ipsius liberos, qui cum prædonibus antea ibi bellum gesserat, à prædonibus esse sublato? Nam quid ego Ostiense incommodum, atque illam labem, atque ignominiam Reipub. querar, cum prope inspectantibus vobis, clasis ea, cui Consul Populi Romani prepositus esset, à prædonibus capta, atque oppressa esset? Pro dii immortales tanta ne unitis hominibus incredibilis, ac divina viros, tam brevi tempore lucem afferre Reipub. potuit, ut vos, qui modo ante ostium Syberinonem classem hostium videbatis, hunc nullam intra Oceani ostium prædonum navem esse audiat? Atque hæc quæ celebrata gesta sunt, quamquam videtis, tamen à me in dicendo prætermissa non sunt, quoniam inquam, aut obeundi negoti, aut consequeundi questus studio, tam brevi tempore, tot loca atque, tantos curius conficere potuit, quam celeriter, Cui Pompeio datus, belli impetus navit

gavit? Qui Siciliam adiit, Africam exploravit, in Sardiniam cum classe venit, nondum tempestivo ad navigandum mari: atque hæc tria frumentaria subsidia Reipub. firmissimis præsidij, classibusque munivit. Inde se cum in Italiam recepisset, duabus Hispanijs, & Galia Cisalpina præsidij, ac navibus confirmatâ, missis item in oram illyrici maris, & in Achaiam, omnemque Græciam navibus, Italiæ duo maria maximis clasibus, firmissimisque præsidij adornavit: ipse autem, ut à Brundisio, profectus est, unde quinquegesimo die totam ad Imperium Populi Romani Ciliciam adiunxit: omnes, qui ubique prædones fuerunt, parti capti, interfectique sunt, partim unius huius imperio, ac potestati se dederunt. Idem Creteusibus, cum ad eum usque in Pamphyliam legatos, deprecatoresque misissent, ipem deditiois non ademit, obfideque imperavit. Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longè, latèque dispersum, quo bello omnes gentes, ac nationes premebantur, Cui Pompeius extrema hyeme apparavit, incunte vere suscepit, media æstate confecit. Est hæc divina, atque incredibilis virtus Imperatoris. Quid cetera, quas paulò antè commemorare coeperam, quante, atque quam multa sunt? Non enim solum bellandi virtus in summo, atque perfecto Imperatore querenda est

est, sed multe sunt artes eximia, huius administra-
 tra, comitesque virtutis. Ac primum, quantà
 innocentia debent esse Imperatores! Quantà
 deinde omnibus in rebus temperantia! Quan-
 ta fide! Quanta facilitate! Quanto ingenio!
 Quanta humanitate! Quae breviter, qualia sint
 in Cn. Pompeio, consideremus: Summa enim
 omnia sunt, Quirites, sed ea magis ex aliorum
 contentione, quam ipsa per sese cognosci, at-
 que intelligi possunt. Quem enim possumus Im-
 peratorem aliquo in numero putare, cuius in
 exercitu veniant centuriatus, atque venierint?
 Quid hunc omnem magnum, aut amplum de
 Repub. cogitare, qui pecuniam ex erario de-
 promptam ad bellum administrandum, aut
 propter cupiditatem provinciae magistratibus
 diviserit, aut propter avaritiam Romae in qua-
 situ reliquerit? Vestra admurmuratio facit, Qui-
 rites, ut agnoscere videamini, qui haec fecerint.
 Ego autem neminem nomino; quare irasci mi-
 hi nemo poterit, nisi qui ante de se voluerit
 confiteri. Itaque propter hanc avaritiam Im-
 peratorum, quantas calamitates, quodcumque
 ventum sit, nostri exercitus serant, quis igno-
 rat? Itinera, quae per hosce annos in Italia per
 agros, atque oppida civium Rom. nostri Impe-
 ratores fecerunt, recordamini. Tum facilius
 statuetis, quid apud exteris nationes fieri exis-
 timetis.

timetis. Utrum plures arbitramini per hosce
 annos militum vestrorum armis hostium ur-
 bes, an hybernis, sociorum civitates esse dele-
 tas? Neque enim potest exercitum is continere
 Imperator, qui se ipsum non continet: neque
 severus esse in iudicando, qui alios in se seve-
 rus esse iudices non vult. Hic miramur, hunc
 hominem tantum excellere ceteris, cuius le-
 giones sic in Asiam pervenerunt, ut non modò
 manus tanti exercitus, sed ne vestigium qui-
 dem cuiquam pacato nocuisse dicatur: iam ve-
 rò, quemadmodum milites hybernent, quoti-
 die sermones, ac literae perferuntur: non modò
 ut sumptum faciat in militem, nemini vis affer-
 tur; sed ne cupienti quidem cuiquam permitti-
 tur. Hycinis enim, non avaritiae perfugium ma-
 iores nostri in sociorum, atque amicorum re-
 ctis esse voluerunt. Age verò, ceteris in rebus
 quali sit temperantia, considerate. Unde illam
 tantam celeritatem, & tam incredibilem cur-
 sum initum putatis? Non enim illum eximia
 vis remigum, aut ars inaudita quaedam guber-
 nandi, aut venti aliqui novi, tam celeriter in ul-
 timas terras pertulerunt: sed haec res, quae cete-
 ros remorari solent, non retardarunt: non avar-
 itia ab instituto cursu ad praedam aliquam re-
 vocavit, non libido ad voluptatem, non amoe-
 nitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad

cognitionem, non denique labor ipse ad quietem. Postremo signa, & tabulas, ceteraque ornamenta Græcorum oppidorum, quæ cæteri tollenda esse arbitrantur, ea sibi ille ne visenda quidem existimavit. Itaque omnes quidem nunc in his locis Cn. Pompeium, sicut aliquem non ex hac urbe missum, sed de cælo delapsum intuentur: nunc denique incipiunt credere, fuisse homines Romanos, hac quodam abstinentia; quod iam nationibus exteris incredibile, ac falso memoriæ proditum videbatur. Nunc imperij nostri splendor illis gentibus lucet: nunc intelligunt, non sine cauta, maiores suos tum, eum hac temperantia magistratus habebamus, servire Populo Romano, quàm imperare alijs maluisse. Iam verò ita faciles aditus ad eum privatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniurijs esse dicuntur, ut is, qui dignitate principibus excellit, facilitate par infimis esse videatur. Iam quantum consilio, quantum dicendi gravitate, & copiâ valeat, in quo ipso inest quædam dignitas Imperatoria, vos, Quirites, hoc ipso in loco sæpè cognostis. Fidem verò eius inter socios quantam existimari putatis, quam hostes omnium gentium sanctissimam esse iudicant? Humanitate iam tanta est, ut difficile dictu sit, utrum hostes magis virtutem eius pugnantibus timuerint, an mansuetudinem victi dilexerint.

lexerint. Et quisquam dubitabit, quin huic tantum bellum hoc transmittendum sit, qui ad omnia nostræ memoriæ bella conficienda, divino quodam consilio natus esse videatur? Et quoniam auctoritas multum in bellis quoque administrandis, atque Imperio militari valet, certe nemini dubium est, quin ea in re idem ille Imperator plurimum possit. Vehementer autem pertinere ad bella administranda, quid hostes, quid focij de Imperatoribus vestris existimant, quis ignorat? Cum sciamus, homines in tantis rebus, ut aut contemnunt, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoveri. Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? Cuius res gestæ pares? De quo homine vos, id quod maxime facit auctoritatem, tanta, & tam præclara iudicia fecistis? An verò ullam usquam esse oram tam desertam putatis, quò non illius dici fama pervaserit, cum universus Populus Rom. referro foro, repletisque omnibus templis, ex quibus hic locus confici potest, unum sibi ad commune omnium gentium bellum, Cn. Pompeium Imperatorem depoposcit? Itaque, ut plura non dicam, neque aliorum exemplis confirmem, quantum huius auctoritas valeat in bello, ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla suman-

mantur: qui, quò die à vobis maritimo bello præpositus est Imperator, tanta repente vilitas annonæ ex summa inopia, & caritate rei frumentariæ consecuta est: unius spe, & nomine, quantam vix ex summa ubertate agrorum diurna pax efficere potuissent. Iam verò, accepta in Ponto calamitate ex eo prælio, de quo vos paulò ante invitatus admonui, cum focij pertinuissent, hostium opes, animique creuissent, cum satis firmum præsidium provincia non haberet, amisissetis Asiam, Quirites, nisi ipsum id temporis divinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna Populi Rom. attulisset. Huius adventus, & Mithridatem insolitè inflammatum victorià continuat, & Tigranem magnis copijs minitantem Asiæ retardavit. Et quisquã dubitavit, quid virtute perfecturus sit, qui tantum autoritate perfecit? Aut quàm facile imperio, atque exercitu socios, & vestigalia conservaturus sit, qui ipso nomine, ac rumore defenderit? At verò, illa res quantam declarat eiusdem hominis apud hostes Populi Rom. auctoritatem, quòd ex locis tam longinquis, tamque diversis, tam brevi tempore omnes unà huic se dediderunt? Quòd Cretensium legati, cum in eorum insula noster Imperator, exercitusque esset, ad Cn. Pompeium in ultimas propè terras venerunt, eique se omnes Cretensium civita-

civitates dedere velle dixerunt? Quid? Idem ipse Mithridates, noane ad eundem Cn. Pompeium legatum usque in Hispaniam misit: cumque Pompeius legatum semper iudicavit; ij, quibus semper erat molestum ad eum potissimum esse missum, speculatorem, quàm legatum iudicare maluerunt? Potestis igitur iam constituere, Quirites, hanc auctoritatem, multis postea rebus gestis, manifeste vestris iudicijs amplificatam, quantum apud illos Reges, quantum apud exterarum nationum valituram esse existimetis. Reliquum est, ut de felicitate, quam præstare de se ipso nemo potest, meminisse, & commemorare de altero possimus, sicut æquum est homini de potestate deorum, timide, & pauca dicamus. Ego enim sic existimo, Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non solàm propter virtutem, sed etiam propter fortunam, sapius imperia mandata, atque exercitus esse commissos. Fuit enim profectò quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, divinitus adiuncta fortuna. De huius autem hominis felicitate, de quo nunc agimus, hac utat moderatione dicendi, non ut in illius potestate fortunam positam esse dicam, sed ut præterita meminisse, reliqua sperare videamur: ne aut in visa diis im-

mortalibus oratio nostra, aut ingrata esse videatur. Itaque non sum predicaturus, Quirites, quantas ille res domi, militiæque, terra, marique, quantaque felicitate gesserit, ut eius semper voluntatibus non modo cives assenserint, focij obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam, hostes obsecundarint. Hoc brevissimè dicam, neminem unquam tam impudentem fuisse, qui à dijs immortalibus tot, & tantas res tacitus auderet optare, quor, & quantas dij immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. Quod ut illi proprium, ac perpetuum: sit, Quirites, cum communis salutis, atque Imperij, tum ipsius hominis causa (sicuti tacitis) velle, & optare deberis. Quare cum & bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit: ita magnum, ut ac curatissimè sit administrandum: & cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod à dijs immortalibus oblatum, & datum est, in Rempub. conservandam, atque amplificandam, conferatis? Quod si Romæ Cn. Pompeius privatus esset hoc tempore: tamen ad tantum bellum is erat deligendus, atque mittendus. Nunc, cum ad ceteras summas utilitates hæc quoque opportunitas adiungatur, ut in ijs ipsis locis adsit, ut

ha-

habeat exercitum, ut ab ijs qui habent, accipere statim possit, quid expectamus? Aut cur non, ducibus dijs immortalibus, eidem, cui cetera summa cum salute Reipub. commissa sunt, hoc quoque bellum regium committimus? At enim vir clarissimus, Reipub. & vestris beneficij amplissimis affectus Qu. Catulus, itemque summis ornamentis honoris, fortune, virtutis, ingenij preditus, Qu. Hortensius, ab hac ratione distencium: quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse, & valere oportere confiteor: sed in causa, tametsi cognoscitis auctoritates contrarias fortissimorum virorum, & clarissimorum, tamen, omisis auctoritatibus, ipsa re, & ratione exquirere possumus veritatem: atque hoc facilius, quod ea omnia, quæ adhuc à me dicta sunt, iidem isti vera esse concedunt, & necessarium bellum esse, & magnum, & in uno Cn. Pompeio summa esse omnia. Quid igitur ait Hortensius? Si uni omnia tribuenda sunt, nunquam dignissimum esse Pompeium; sed ad unum tamen omnia deferri non oportere: Obsolevit iam ista oratio, re multo magis, quam verbis, refutata. Nam tu idem, Qu. Hortensius, multa pro tua summa copia, ac singulari facultate dicendi, & in Senatu contra virum fortem A. Gabinium graviter, ornateque dixisti,

eum

cum is de uno Imperatore contra prædones
constituendo legem promulgasset: & ex hoc
ipso loco permulta idem contra legem verba
fecit. Quid? tum, per deos immortales, si plus
apud Populum Romanum autoritas tua,
quàm ipsius Populi Romani salus, & vera cau-
sa, valuisset, hodie hanc gloriam, atque hoc or-
bis terræ imperium teneremus? An tibi tum
imperium esse hoc videbatur, cum Populi Ro-
mani Legati, Prætores, Quæstoresque capiebantur? Dum ex omnibus provincijs commea-
tu, & privato, & publico prohibebamur? Cum
ita clausa erant nobis omnia maria, ut neque
privatam rem maritimam, neque publicam iam
obire possemus? Quæ civitas antea unquam
fuit, non dico Atheniensem, quæ satis latè
quondam mare tenuisse dicitur: non Cartha-
ginientium, qui permultum classe, maritimisque
rebus valuerunt: non Rhodiiorum, quorum vi-
que ad nostram memoriam disciplina navalis,
& gloria remansit. Quæ civitas antea unquam
tam tenuis, quæ tam parva insula fuit, quæ non
portus suos, & agros, & aliquam partem regio-
nis, atque ora maritimæ per se ipsa defende-
re? At hercle, aliquot annos continuos ante le-
gem Gabiniam, ille Populus Romanus, cuius, ut
que ad nostram memoriam, nomen invictum
in navalibus pugnis permanferat, magna, ac
multo

multo maxima parte non modo utilitatis, sed
dignitatis, atque imperij caruit. Nos, quorum
maiores Anthiocum Regem classe, Persenque
superarunt, omnibusque navalibus pugnis
Carthaginenses, homines in maritimis rebus
exercitatisimos, paratissimosque vicerunt: ij
nullo in loco iam prædonibus pares esse pote-
ramus. Nos quoque, qui antea non modo Ita-
liam tutam habebamus, sed omnes socios in
ultimis oris autoritate nostri Imperij salvos
præstare poteramus; tum, cum insula Delos,
tam procul a nobis in Ægæo mari posita, quo
omnes undique cum mercibus, atque oneribus
commcabant, referta divitijs, parva, sine muro
nihil timebat: iidem non modo provincijs, at-
que oris Italicæ maritimis, ac portibus nostris,
sed etiam Appiâ iam viâ carebamus: & his tem-
poribus non pudebat magistratus Populi Ro-
ma. in hunc ipsam locum ascendere; cum eum
vobis maioris vestri exuvijs nauticis, & classium
spolijs ornatum reliquissent. Bono te animo
tum, Qu. Hortensi; Pop. Roman. & ceteros,
qui erant in eadem sententia, dicere existima-
vit ea, quæ sentiebatis: sed tamen in salute
communi idem Pop. Rom. dolori suo maluit,
quàm autoritati vestræ obtemperare. Itaque
una lex, unus vir, unus annus, non modo nos
illâ miserâ, ac turpitudine liberavit, sed etiam
effecit,

effecit, ut aliquando verè videremur omnibus gentibus, ac nationibus, terrà, marique imperare. Quo mihi etiam in dignius videtur obrectatum adhuc, Gabinio dicam, anne Pompeio, an utriusque? Id quod est vetius, ne legatur A. Gabinus Cn. Pompeio expetenti, ac postulanti. Utrum ille, qui postulat legatum ad tantum bellum, quem velit, idoneus non est, qui impètet, cum ceteri ad expilandos socios, diripiendasque Provincias, quos voluerunt, legatos eduxerint: an ipse, cuius lege salus, ac dignitas Pop. Romanæ atque omnibus gentibus constituta est, expers esset debet gloriæ eius Imperatoris, atque eius exercitus, qui consilio ipsius, atque periculo est constitutus? An Cn. Falcidius, Q. Metellus, Qu. Cælius Latinicis, Cn. Lentulus, quos omnes honoris causa nomino, cum tribuni pleb. fuissent, anno proximo legari esse potuerunt? In hoc unò Gabinio sum tam diligentes, qui in hoc bello, quod lege Gabinia geritur, in hoc Imperatore, atque exercitu, quem per se ipse constituit, etiam præcipuo iure esse deberet? De quo legando spero consules ad Senatum relatores. Qui si dubitabunt, aut grababuntur, ego me profiteor relaturum: neque me impediēt cuiusquā, Quirites, inimicum edictum, quominus freris vobis, vestrum ius, beneficiumque defendam; neque,

neque, præter intercessionem, quicquam audiam; de qua (ut arbitror) isti ipsi, qui minantur, etiam, atque etiam, qui id liceat, confiderabunt. Mea quidem sententiâ, Quirites, unus A. Gabinus, belli maritimi, rerumque gestarum author, comes Cn. Pompeio adscribitur, propterea quod alter uni id bellum suscipiendum vestris suffragiis detulit: alter delatum, susceptumque confecit. Reliquum est, ut de Q. Catuli autoritate, & scientia dicendum esse videatur: qui cum ex vobis quæreret: si in uno Cn. Pompeio omnia poneretis, si quid de eo factum esset, in quo spem essetis habituri; cepit magnum, iuc virtutis fructum, ac dignitatis, cum omnes propè una voce, in eo ipso vos spem habituros esse dixisset. Etenim talis est vir, ut nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quam ille non, & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit. Sed in hoc ipso ab eo vehementissimè dissentio, quod, quò minùs certa est hominum, ac minùs diuturna vita, hoc magis Respub. dum per deos immortales licet, frui debet summi homines vitâ, atque virtute. At enim nihil novi fiat contra exempla, atque instituta maiorum. Non dico hoc loco, maiores nostros semper in pace consuetudini in bello, utilitati paruisse: semper ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes accom-

modasse: non dicam, duo bella maxima, Pun- cum, & Hispaniente ab uno Imperatore esse confecta: duas urbes potentissimas, quæ huic imperio maximè minabantur, Carthaginem, atque Numantiam, ab eodem Scipione esse delatas: non commemorabo, nuper ita vobis, patribusque vestris esse visum, ut in uno C. Ma- rio spes imperij poneretur, ut idem cum Iugurtha idem cum Cimbris, idem cum Theutonibus bellum administraret. In ipso Cn. Pompeio, in quo novi constitui nihil vult Qu. Catulus, quàm multa sint nova, summaque Catuli voluntate constituta, recordamini. Quid tam novum, quàm adolescentulum, priusquam, exercitum difficili Reipub. tempore conficere? Confecit: huic præesse? Praefuit: rem optimè ductu suo gerere? Gessit. Quid tam præter consuetudinem, quàm homini per adolescentem, cujus à Senatorio gradu ætas longè abesset, Imperium, atque exercitum dari? Siciliam per- mitteri, atque Africam, bellumque in ea adminis- trandum? Fuit in his provinciis singulari inno- centia, gravitate, virtute: bellum in Africa ma- ximu confecit, victorem exercitum deportavit. Quid verò tam inauditum, quàm Equitem Ro- man. triumphare? At eam quoque rem Popu- lus Romanus non modò vidit, sed etiam stu- dio omni visendum putavit. Quid tam inusita- tum,

tum, quàm ut, cum duo Consules clarissimi, fortissimique essent, Eques Roman. ad bellum maximum, formidolosissimumque, pro Con- sule mitteretur? Missus est. Quo quidem tem- pore cum esset non nemo in Senatu, qui dice- ret, non oportere mitti hominem privatum pro Consule, L. Philippus dixisse dicitur, non se illum suâ sententia pro Consule, sed pro Con- sultibus mittere: tanta in eo Reipub. bene ge- rendæ spes constituebatur, ut duorum Con- sulum munus unius adolescentis virtuti com- mitteretur. Quid tam singulare, quàm ut ex Se- natusconsulto legibus solutus, Consul antè fieret, quàm ullum alium magistratum per leges capere licuisset? Quid tam incredibile, quàm ut iterum Eques Roman. ex S. C. triumphare? Quæ in omnibus hominibus nova post ho- minum memoriam constituta sunt, ea tam multa non sunt, quàm hæc, quæ in hoc uno ho- mine vidimus. Atque hæc tot exempla, tanta, ac tam nova profecta sunt in eundem homi- nem à Q. Catulo, atque à cæterorum eiusdem dignitatis amplissimorum hominum authori- tate. Quare videant, ne sit periniquum, & non ferendum, illorum autoritatem de Cn. Pom- peij dignitate à vobis comprobata semper esse: vestrum ab illis de eodem homine, iudi- cium, Populi Romæ, autoritatem improbari:

praesertim cum iam suo iure Populus Romanus in hoc homine tuam auctoritatem vel contra omnes, qui dissentiunt, possit defendere: propterea quod istis reclamantibus, vos unum illum ex omnibus delegistis, quem bello praedonum praeponebatis. Hoc si vos temere fecistis, & Republica parum consulistis, recte illi studia vestra suis consilijs regere conantur. Sin autem vos plus tum in Republica vidistis, vos, his repugnantibus, per vos me ipsos dignitatem huic imperio, salutem orbi terrarum attulistis: aliquando isti principes, & sibi, & caeteris, Populi Romani universi auctoritati parendum esse fateantur. Atque in hoc bello Asiatico, & Regio, non solum militaris illa virtus, quae est in Cn. Pompeio singularis, sed aliae quoque virtutes animi multae, & magnae requiruntur. Difficile est in Asia, Sicilia, Lycia, Syria, regionisque exterarum nationum ita verari vestrum Imperatorem, ut nihil aliud, quam de hoste, ac de laude cogitet. Deinde, etiam si qui sunt pudore, ac temperanti a moderatiores, tamen eos esse tales propter multitudinem cupidorum hominum, nemo adbitratur. Difficile est dictu, Quirites, quanto in odio sumus apud exterarum nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum imperio misimus, iniurias, ac libidines. Quod enim sanum putatis in illis terris, nostris

magis,

magistratibus religiosum, quam civitatem sanctam, quam domum satis clausam, ac munitam fuisse? Urbes iam locupletes, ac copiosae requiruntur, quibus causa belli propter diripiendi cupiditatem inseratur. Libenter haec coram cum Qu. Catulo, & Hortensio disputarem summis, & clarissimis viris. Noverunt enim sociorum vulnera; vident eorum calamitates; querimonias audiunt. Pro socijs vos contra hostes exercitum mittere putatis; an hostium simulatione, contra socios, atque amicos? Quae civitas est in Asia, quae non modo unius Imperatoris, aut Legati, sed unius Tribuni militum animos, ac spiritus capere possit? Quare, etiam si quem habetis, qui, collatis signis, exercitus Regios superare posse videatur; tamen nisi erit idem, qui se a pecunijs sociorum, qui ab auro, gazaque Regia, manus, oculos, animum cohibere possit, non erit idoneus, qui ad bellum Asiaticum, Regiumque mittatur. Equam pacatam esse civitatem pacatam fuisse, quae locuples sit? Equam esse locupletem, quae istis pacata esse videatur? Ora maritima; Quirites, Cn. Pompeium non solum propter rei militaris gloriam, sed etiam propter animi continentiam requisivit. Videbat enim Populum Romanum non locupletari quotannis pecunia publica, praeter paucos, neque eos quidquam aliud assequi clausum

C3

fium

sum nomine, nisi ut, detrimentis accipiendis, maiori affici turpitudine videremur. Nunc, qua cupiditate homines in provincias, quibus iacurris, quibus conditionibus proficiscantur, ignorant, videlicet isti, qui ad unum deferenda esse omnia non arbitrantur. Quasi verò Cn. Pompeium non cum suis virtutibus, num etiam alienis vitijs magnum esse videamus. Quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia, qui inter annos tot unus in ventus sit, quem locij in urbes suas cum exercitu venisse gaudeant. Quòd si autoritatibus hanc causam, Quirites, confirmandam putatis, est vobis author, vir bellorum omnium, maximarumque rerum peritissimus, P. Servilius: cuius tanta res geste terrà, marique extiterant, ut cum de bello deliberetis, author vobis gravior esse nemo debeat: est C. Curio summis vestris beneficijs, maximisque rebus gestis, summo ingenio, & prudentia præditus: est Cn. Lentulus, in quo omnes, pro amplissimis vestris honoribus, summum consilium, summam gravitatem esse cognoscitis: est C. Cassius integritate, virtute, constantia singulari. Quare videte, num horum autoritatibus, illorum orationi, qui dissentiant, respondere posse videamur. Quæ cum ita sint, C. Manili, primum istam tuam, & legem, & voluntatem, & sententiam laudò, vehementer-
fime-

que comprobo: deinde te hortor, ut auctore Populo Rom. maneas in sententia, neve cuiusquam vim, aut minas pertimescas. Primum in te satis esse animi, constantiaque, arbitror: deinde, cum tantam multitudinem cum tanto studio adesse videamus, quantam non iterum in eodem homine proficundo vidimus: quid est, quod aut de re, aut de perficiendi facultate dubitemus? Ego autem, quidquid in me est studij, consilij, laboris, ingenij, quidquid hoc beneficio Populi Romani, atque hac potestate Prætorij, quidquid authoritate, fide, constantia possum: id omne ad hanc rem conficiendam, tibi, & Populo Romano polliceor, & defero, testorque omnes deos, & eos maxime, qui huic loco, Temploque præsideat, qui omnium mentes eorum, qui ad Rem. adeunt, maxime perspiciunt, me hoc neque rogari facere cuiusquam, neque quò Cn. Pompeij gratiam mihi per hanc causam conciliari putem, neque quò mihi ex cuiusquam amplitudine, aut præsidia periculis, aut adjumenta honoribus quaeram: propterea quòd pericula facile, ut hominem præstare oportet, innocentia recti pellemus: honores autem, neque ab uno, neque ex loco, sed eadem nostra illa laboriosissima ratione vitæ, si vestra voluntas feret, consequemur. Quamobrem quidquid in hac causa
mihi

mihî susceptum est, Quirites, id omne me Reip,
causâ suscepisse confirmo: tantum que abest,
ut aliquam bonam gratiam mihi quæsisse vi-
dear, ut multas etiam similitates partim obscu-
ras, partim apertas intelligam, mihi non neces-
sarias, vobis non inutiles, suscepisse. Sed ego
me hoc honore prædicatum, tantis vestris be-
neficijs affectum, statui, Quirites, vestram vo-
luntatem, & Reipublicæ dignitatem, &
salutem provinciarum, atque socio-
rum, meis omnibus commo-
dis, & rationibus præ-
ferre oportere.

**

IN

IN L. CATILINAM, IN SENATU.

ORATIO.

Quousque tandem abutere, Catilina, pa-
tientia nostra? Quandiu nos etiam fu-
ror iste tuus eludet? Quem ad finem
se se effrenata iactabit audacia? Nihilne
te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis vi-
gilæ, nihil timor populi, nihil consensus bono-
rum omnium, nihil hic munitissimus habendi
senatus locus, nihil horum ora, vultusque mo-
verunt? Patere tua consilia non sentis? Con-
strictam iam omnium horum conscientia teneri
coniurationem tuam non vides? Quid proxima
quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos
convocaveris, quid consilij ceperis, quem nos-
trum ignorare arbitraris? O tempora! O mores!
Senatus hoc intelligit, consul videt: hic tamen
vivit. Vivit? Imò verò etiam in senatum venit:
fit publici consilij particeps: notat, & designat
oculis ad eedem unumquemque nostrum. Nos
autem viri fortes satisfacere Reipub. videmur,
si istius furorem, ac tela vitemus. Ad mortem
te, Catilina, duci, iussu consulis iam pridem o-
portebat: in te conferri pestem istam, quam
tu

tu in nos omnes iam diu machinaris. An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus, Tib. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipub. privatus interfecit: Catilinam verò, orbem terræ cade, atque incendijs vastare cupientem, nos consules perferemus? Nam illa numis antiqua prætereo, quòd Q. Servilius Hala Sp. Melium, novis rebus stuentem, manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac Reipub. virtus, ut viri fortes acrioribus supplicijs civem perniciosum, quàm acerbissimum hostem coercerent. Habemus enim Senatufconsultum in te, Catilina, vehemens, & grave: non deest Reipub. consilium, neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, Consules desumus. Decevit quondam Senatus, ut L. Opimius COS. videret, nequid Rēspub. detrimenti caperet: nox nulla intercessit: interfectus est propter quosdam seditionum suspiciones C. Gracchus; clarissimo patre natus, avis maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius Consularis. Simili Senatufconsulto, C. Mario, & L. Valerio COSS. permisa est Reipub. Num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis, & C. Servilium mors à Reipub. poena remorata est? At nos vigesimum iam diem parimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim huiusmodi Senatufconsultum,

ve-

verumtamen inclusum in tabulis, tanquam gladium in vagina reconditum: quo ex Senatufconsulto confestim interfectum te esse, Catilina, convenit. Vivis: & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, P. C. me esse elementem: cupio in tantis Reip. periculis non dilolutum videri: sed iam me ipsum inertie, nequitiaque condemno. Castra sunt in Italia contra Reip. in Etruriae faucibus collocata: crescit in dies singulos hostium numerus: eorum autem Imperatorem castrorum duceinque hostium, intra moenia, atque adeo in Senatu videmus, intestinam aliquam quotidie perniciem Reip. molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni ferius à me, quàm quicquam crudelius factum esse, dicant. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficiam te, cum iam nemo tam improbus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. Quandiu quicumque erit, qui te defendere audeat, vives: & vives ita, ut nunc vives, multis meis, & firmis praesidijs obsessus, ne commovere te contra Reipub. possis: multorum te etiam oculi, & aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur, atque

cuf.

custodient. Etenim quid est, Catilina, quod iam amplius expectes, si neque nox tenebris obscurare cœtus nefarios, neque privata domus parietibus continere vocem coniurationis tuæ potest? Si illustrantur, si erumpunt omnia? Mutata iam istam mentem, mihi crede; obliviscere cœdis, atque incendiolorum, Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia; quæ etiam mecum licet recognoscas. Meministe, me ante diem XII. Kalend. Novembris dicere in senatu, certo die fore in armis, qui dies futurus esset ante diem VIII. Kalend. Novembris, C. Manlium, audaciæ satellitem, atque administrum tuæ? Num me fefellit, Catilina, non modò res tanta, tam atrox, tam incredibilis, verum, id quod multò magis est admirandum, dies? Dixi ego idem in senatu, eadem te Optimatum contulisse in ante diem V. Kalend. Novembris; tum cum multi principes civitatis Romæ non tam sui conservandi, quam tuorum consiliorum reprimendorum causâ profugerunt. Num inficiari potes, te illo ipso die meis præsidij, meâ diligentia circumclusum, commovere te contra Remp. non potuisse, cum tu discessu cæterorum, nostra tamen, qui remansissemus, cæde contentum te esse dicebas? Quid? Cum te Preneste Kalen. ipsis Novemb. occupaturum nocturno impetu esse con-

videres, sensistine, illam coloniam meo iussu, meis præsidij, custodij, viglijque esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modò audiam, sed etiam videam, planeque sentiam. Recognoscere mecum tandem illam superiorem noctem: iam intelliges multò me vigilare acrius ad salutem, quam te ad perniciem Reipub. Dico te priori nocte venisse inter falcarios (non agam obscure) in M. Leccæ domum: convenisse eodem complures eiusdem amentia, scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? Convincam, si negas. Video enim esse hic in Senatu quosdam, qui tecum unâ fuerunt. O dii immortales! Ubinam gentium sumus? Quam Remp. habemus? In qua urbe vivimus? Hic, hic sunt, in nostro numero, P. C. in hoc orbis terræ sanctissimoque, gravissimoque consilio, qui de meo, nostrumque omnium interitu, qui de huius urbis, atque adeò orbis terrarum exitio cogitent. Hosce ego video Consul, & Rep. sententiam rogo: & quos ferro trucidare oportebat, eos nondum voce vulnero. Fuiisti igitur apud Leccam ea nocte, Catilina: distribuisti partes Italia: statuisti quò quemque proficisci placeret: delegisti quo Romæ relinqueres, quos tecum educeres: descripsisti urbis partes ad incendia: confirmasti te ipsum iam esse exiturum: dixisti paululum tibi esse

esse etiam tum mora, quod ego viverem. Reperi sunt duo Equites Rom. qui te ista cura liberarent, & sese illa ipsa nocte, paulo ante lucem, me in meo lectulo interfecturos pollicerentur. Hac ego omnia, vix dum etiam coetu vestro dimisso, comperi: domum meam maioribus praesidijs munivi, atque firmavi: exclusi eos, quos tu mane ad me salutatum miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis viris ad me venturos id temporis esse praedixeram. Quae cum ita sint, Catilina, perge quod coepisti. egredere aliquando ex urbe: patent portae, proficiscere. Nimum diu te Imperatorem illa tua Manliana castra desiderant: educ tecum etiam omnes tuos, si minis, quam plurimos: purga urbem, magno me metu liberabis, dummodo inter me, atque te muros intersit: nobiscum versari iam diutius non potes: non feram, non sinam. Magna dijs immortalibus habenda est gratia, atque huic ipsi Iovi Statori, antiquissimo custodi huius urbis, quod hanc tam terram, tam horribilem, tamque infestam Reipublice pestem toties iam effugimus: non est sepius in uno homine salus summa periclitanda Reipublica. Quamdiu mihi Consuli designato, Catilina, insidiatus es, non publico me praesidio, sed privata diligentia defendi. Cum proximis comitijs consularibus me Consulem in campo, & competi-

tores

tores tuos interficere voluisti, compressi tuos nefarios conatus amicorum praesidio, & copijs, nullo tumultu publice concitato: denique, quotiescumque me peristi, per me tibi obstinui: quamquam videbam perniciem meam cum magna calamitate Reip. esse coniunctam. Nunc iam aperte Rempub. universam petis: Templum deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam denique totam, ad exitium, & vastitatem vocas. Quare, quoniam id, quod primum, atque huius Imperij, disciplinae, quae maiorum proprium est, facere non audeo: faciam id, quod est ad severitatem lenius, ad communem salutem utilius. Nam, si te interfici iussero, residet in Repub. reliqua coniuratorum manus: sin tu (quod te iam dudum horrore) exieris, exhaustietur ex urbe tuorum comitum magna, & perniciose sentina Reip. Quid est, Catilina? Num dubitas id, me imperante, facere, quod iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe Consul hostem iuber. Interrogas me, num in exilium? Non iubeo: sed si me consulis, tuadeo, Quid enim, Catilina, est, quod te iam in hac urbe delectare possit? In qua nemo est, extra vitam conitrationem perditorum hominum, qui te non metuat, nemo, qui te non oderit. Quae nota domestice turpitudinis non iniusta vitae tuae est: Quod privatum rerum dedecus non heret

intā-

infamia? Quæ libido ab oculis, quod facinus & manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit? cui tu adolescentulo (quem corruptelarum illecebris irreuitiles) non aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem prætulisti? Quid verò nuper? Cum morte superioris uxoris novis nuptiis domum vacuum fecisses, nonne etiam alio incredibile scelere hoc scelus cumulasti? Quod ego prætermitto, & facile patior fileri: ne in hac civitate tanti facinoris immanitas, aut extitisse, non aut vindicata esse videatur. Prætermitto ruinas fortunatarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties. Ad illa venio, quæ non ad privatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domesticam tuam difficultatem, ac turpitudinẽ, sed ad summam Reipublice, atque ad omnium nostrum vitam, salutemque pertinent. Potestne tibi huius vitæ hæc lux, Catilina, aut huius cœli spiritus esse incundus, cum scias horum esse incundus, cum scias horum esse neminem, qui nesciat te pridie Kaled. Ian. Lepido, & Tullo Consulibus stetit in comitio cum telo? Manum, Consulium, & Principum civitates interficiendorum causã, paravisse? Sceleri, ac furori tuo non mentem aliquam, aut timorem tui, sed fortunam Reipublice obtituisse? Ac iam illa omitto, neque enim sunt, aut obscura, aut non mul-

multò post me commissa. Quoties tu me defignatum, quoties me Consulem interficere voluisti? Quot ego tuas petitiones ita coniectas, ut vitari posse non viderentur, parva quadam declinatione, & ut aiunt, corpore effugi? Nihil agis, nihil assequeris, nihil moliris, quod mihi latere valeat in tempore: neque tamen conari, ac velle desistis. Quoties iam, quoties iam tibi exorta est fida ista de manibus? Quoties verò excidit casu aliquo, & elapsa est? Tamen eã carere diutius non potes: quæ quidem, quibus abs te iniuriata sacris, ac devota sit, nescio, quòd eam necesse putas Consulibus in corpore defigere. Nunc verò, quæ tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio perimotus esse videar, quo debeo; sed ut misericordia, quæ tibi nulla debetur. Venisti paulò antè in senatum: Quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis, ac necessarijs salutavit? Sic hoc post hominũ memoriam contigit ne minis vocis expectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid, quòd adventu tuo ista subsellia vacua facta sunt? Quid, quòd omnes Consulares, qui tibi per sepe ad cædem constituti fuerunt, simulatque assedisti, partẽ istam subselliorum nudam, atque inanem relinquerunt? Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi, me hercule

le, mei, si me isto pacto mererent, ut te me-
 trunt omnes cives tui, domum meam relin-
 quendam putarem: tu tibi urbem non arbitra-
 ris? Et, si me meis civibus iniuria suspectum
 tam graviter, atque infensum viderem, carere
 me aspectu civium, quam infestis oculis om-
 nium conspicui mallet: tu, cum conscientia
 scelerum tuorum agnoscas odium omnium
 intum, & iam tibi diu debitum, dubitas, quo-
 rum mentes, sensusque vulneras, eorum as-
 pectum, presentiamque vitare? Si te parentes
 timerent, atque odissent tui, neque eos ulla ra-
 tione placere posses, ut opinor, ab eorum ocu-
 lis aliquid concederes. Nunc te patria, que com-
 munis est omnium nostrum patens, odit, ac
 metuit, & iam diu te nihil iudicat, nisi de patri-
 cidio suo, cogitare. Huius tu neque authori-
 tatem vetere, neque iudicium sequere, ne-
 que vim perimesces? Que tecum, Catilina, sic
 agit, & quodammodo tacita loquitur. Nul-
 lum iam tot annos facinus extitit, nisi per te:
 tibi uni multorum civium nece, tibi vexatio,
 direptioque lociorum, impunita fuit, ac libera:
 tu non solum ad negligendas leges, & ques-
 tiones, verum etiam ad evertendas, perfrigen-
 dasque valuisti. Superiora illa, quamquam fe-
 renda non fuerunt; tamen, ut potui, tui: nunc
 vero me totam esse in motu, propter te unum,
 quid-

quidquid increpuerit, Catilinam timeri; nul-
 lum videri contra me consilium iniri posse,
 quod a tuo scelere abhorreat, non est feren-
 dum. Quamobrem discede, atque hunc mihi
 timorem eripe: si verus, ne opprimar; sin fal-
 sus, ut tandem aliquando timere desinam. Hæc
 si tecum, ut dixi, patria loquatur, nonne im-
 petrare debeat, etiam si vim adhibere non pos-
 sit? Quid, quod tu te ipse in custodiam dedisti?
 Quid, quod vitandæ suspensionis causa, apud
 M. Lipidum te habitare velle dixisti? A quo
 non receptus, etiam ad me venire ausus es, at-
 que ut domi meæ te asservarem rogasti. Cum à
 me quoque id responsum tulisses, me nullo
 modo posse isdem parietibus tuto esse tecum,
 qui magno in periculo essem, quod isdem mo-
 nibus contineremus, ad Q. Metullum præto-
 rem venisti, a quo repudiatus, ad sodalem tuum,
 virum optimum M. Marcellum demigrasti: que
 ru videlicet, & ad custodiendum te diligentis-
 simum, & ad suspicandum sagacissimum, &
 ad vindicandum fortissimum fore parasti. Sed
 quam longè videretur à carcere, atque à vincu-
 lis abesse debere, qui se ipsum iam dignum cus-
 todia iudicaverit? Quæ cum ita sint, Catilina,
 dubitas, si hic emori æquo animo non potes
 abire in aliquas terras, & vitam istam multis
 supplicijs iustis, debitique creptam, fugas. so-

litudinē mandare? Refer, inquis, ad senatum, id enim postulas: & si hic ordo sibi placere decreverit, te ire in exilium, obtemperaturum te esse dicis. Non referam id, quod abhorret à meis moribus; & tamen faciam, ut intelligas, quid hi de te sentiant. Egredere ex urbe, Catilina, libera Rempub. metu: in exilium, si hanc vocem expectas, proficiscere. Quid est, Catilina? Ecquid at tendis, ecquid animadvertis horum silentium? Patiuntur, tacent. Quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis? At si hoc idem huic adolescenti optimo P. Sextio, si fortissimo viro M. Marcello dixissem, iam mihi Consuli hoc ipso in templo iure optimo senatus vim, & manus intulisset; de te autem, Catilina, cum quiescunt, probant: cum patiuntur, decernunt: cum tacent, clamant. Neque hi solum, quorum tibi auctoritas est videlicet chara, vita vixissima; sed etiam illi Equites Romani honestissimi, atque optimi viri, caeterique fortissimi cives, qui circumstant senatum, quorum tu, & frequentiam videre, & studia perspicere, & voces paulò antè exaudire potuisti. Quorum ego vix abs te iam diu manus, ac tela contineo, eisdem facile adducam, ut te hæc, quæ iam pridem valere studes, relinquente, usque ad portas prosequantur. Quamquam quid loquor? Te ut ulla

res fragat? Tu ut unquam te corrigas? Tu ut ullam fugam meditere? Tu ullum ut exiliū cogites? Utinam tibi istam mentem dii immortales darent: tametsi video, si mea voce perterritus ire in exilium, animum induxeris, quanta tempestas invidiæ nobis, sin minus in præsens tempus recenti memoriâ scelerum tuorum, at in posteritatem impendeat. Sed est mihi tanti, dummodò ista tua privata sit calamitas, & à Reipub. periculis sciungatur. Sed tu ut vitijis tuis commoveare, ut legum poenas pertimescas, ut temporibus Reipublicæ concedas, non est postulandum. Ne quo enim, Catilina, is es, ut te, aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocarit. Quamobrem, ut sæpe iam dixi, proficiscere: ac si mihi inimico, ut prædicas, tuò constare vis invidiam, rectè perge in exilium: vix feram termines hominum, si id feceris: vix molem istius invidiæ, si in exilium iteris iussu Consulis, sustinebo: sin autem servire mea laudi, & gloriæ mavis, egredere cum importuna scelatorum manu: confer te ad Manlium: concita perditos cives: fecerne te à bonis: infer patriæ bellum: exulta impio latrocinio: ut à me non eiec-tus ad alienos, sed invitatus ad tuos iste videaris. Quamquam quid ego te invitem, à quo iam sciam esse præmissos, qui tibi ad Forum Aurelium

lium præstolarentur armati? Sciam pactam, & constitutâ esse cum Manlio diem? A quo etiam Aquilam illam argenteam, quam tibi, ac tuis omnibus perniciosam esse confido, & funestam futuram, cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum constitutum fuit, sciam esse præmissam? Tu, ut illâ diutius carere possis, quam venerari, ad cædem proficiscens, solebas? A cuius altaribus sæpè istam dextram impiam ad necem civium transfulisti? Ibis tandem aliquando, quò te iam pridem rua ista cupiditas effrenata, ac furiosa rapiebat: Neque enim tibi hæc res affert dolorem, sed quandam incredibilem voluptatem. Ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna servavit. Numquam tu non modò otium, sed ne bellum quidem, nisi nefarium, concupisti. Natus est ex perditis, atque ab omni non modò fortuna, verum etiam spe derelictis, constatam improborum manum. Hic tu qua lætitia perfrue? Quibus gaudijs exultabis? Quanta in voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum, neque audies virum bonum quemquam, neque videbis? Ad huius vitæ studiû meditati illi sunt, qui feruntur, labores tui; iacere humi non modò ad obsidendum stuprum, verum etiam ad facinus obeundum: vigilare non solum ad insidiandum somno maritorum, verum etiam

etiam bonis occisorum. Habes ubi ostent es illam præclaram tuam patientiam famis, frigoris, inopiæ rerum omnium, quibus te brevi tempore confectum esse senties. Tantum profectum, cum te à consulatu repuli, ut exul potius tentate, quàm Consul vexare Rempub. posses, atque ut id, quod esset à te sceleratè susceptum, latrocinium potius, quàm bellum nominaretur, Nunc, ut à me, P. C. quandam propè iustam, patrie querimoniam detester, ac deprecer, petcipite, quæso, diligenter, quæ dicam, & ea penitus animis vestris, mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quæ mihi vita meâ multò est carior: si cuncta Italia, si omnis Resp. loquatua: M. Tulli, quid agis? Tunc eum, quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem expectari Imperatorem in castra hostium sentis, auctorem sceleris, Principem coniurationis, evocatorem servorum, & civium perditorem, exiri patieris, ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis? Quid tandem impedit te? Mofne maiorum? At per sæpe etiam privati in hac Rempub. perniciosos cives morte multarunt. An leges, quæ de civium Romanorum supplicio rogatæ sunt? At nunquam in hæc ur-

be, ij, qui à Remp. defecerunt, civium iura tenuerūt. An invidiā posteritatis times? Preclaram verò Populo Rom. refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum, tam maturè ad summum imperium per omnes honorum gradus extulit; si propter invidiam, aut alicuius perituli metum, salutem civium tuorum negligis. Sed, si quis est invidiæ metus, num est vehementius severitatis, ac fortitudinis invidia, quàm inertia; ac nequitia pertimescenda? An, cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiæ incendio conflaturum? His ergo sanctissimis Reip. vocibus, & eorum hominum, qui idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego, si hoc optimum factu iudicarem, P. C. Catilinam morte mulctari, unius usuram horæ gladiatori isti ad vivendum non dedissem. Etenim, si summi viri, & clarissimi cives Saturnini, & Graccorum, & Flacci, non contaminantur, sed etiam honestarunt; certè verendum mihi non erat, nequid, hoc parricida civium interfecto, invidiæ mihi in posteritatem redundaret. Quod si ea mihi, maxime impenderet; tamen hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam, gloriam, non invidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, quia ut ea, quæ imminent

non

non videant; aut ea, quæ vident, dissimulent; qui spem Catilinæ mollibus sententijs aluerūt, coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt: quorum autoritatem lecti multi, non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter, & regiè factum esse dicerent. Nunc intelligo, si iste (quò intendit) in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam; neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto, intelligo, hanc Reipub. pestem paulisper reprimi, non in perpetuum cõprimi posse. Quod si se eiecerit, secumque suos eduxerit, & eodem cæteros undique collectos naufragos aggregaverit, extinguetur, atque deletur, non modò hæc tam adulta Reip. pestis, verum etiam stirps, ac semen malorum omniū. Etenim iamdiu, P. C. in his periculis coniurationis, insidiisque versamur: sed nescio quo pacto omnium scelerum, ac veteris furoris, & audaciæ maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Quod si ex tanto latrocinio iste unus tolleretur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus curâ, & metu esse relevati: periculum autem residebit, & erit inclusum penitus in venis, atque in visceribus Reipub. Ut sæpe homines agrî morbo gravi, cum astu, febri-

que

que iactantur, si aquam gelidam biberint, primo revelari videntur; deinde multo gravius, vehementiusque affliguntur: sic hic morbus, qui est in Republica, relevatus istius poena, vehementius, vivis reliquis, ingravescet. Quare, P. C. secedant improbi, secernant se à bonis, unum in locum congregentur: muro denique (id, quod saepe iam dixi) secernantur à nobis: desinant insidiari domi suæ consuli, circumstare tribunal prætoris urbani, obsidere cum gladijs curiam, malleolos ad incendiam urbem, fascisque comparare. Sic denique inscriptum in fronte uniuscuiusque civis, quin de Repub. sentiat. Polliceor vobis hoc, P. C. tantam in vobis COSS. fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in Equitibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis confessionem, ut Catilinæ profectioe omnia patefacta, illustrata, oppressa, vindicata esse videatis. Hisce omnibus, Catilina, cum summa Reipb. salute, & cum tua peste, ac pernicie, cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere, particidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum, ac nefarium. Tum tu, Iupiter, qui isdem, quibus hæc urbs, auspicijs à Romulo es constitutos, quem Statorem huius urbis, atque imperij verè nominamus, hunc, & huius socios à tuis aris cæterisque templis, à tec-

tis urbis, ac moenibus, à vita, fortunisque civium omnium arcebis; & omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se, ac nefaria societate coniunctos, æternis supplicijs vivos, mortuolque mactabis.

